

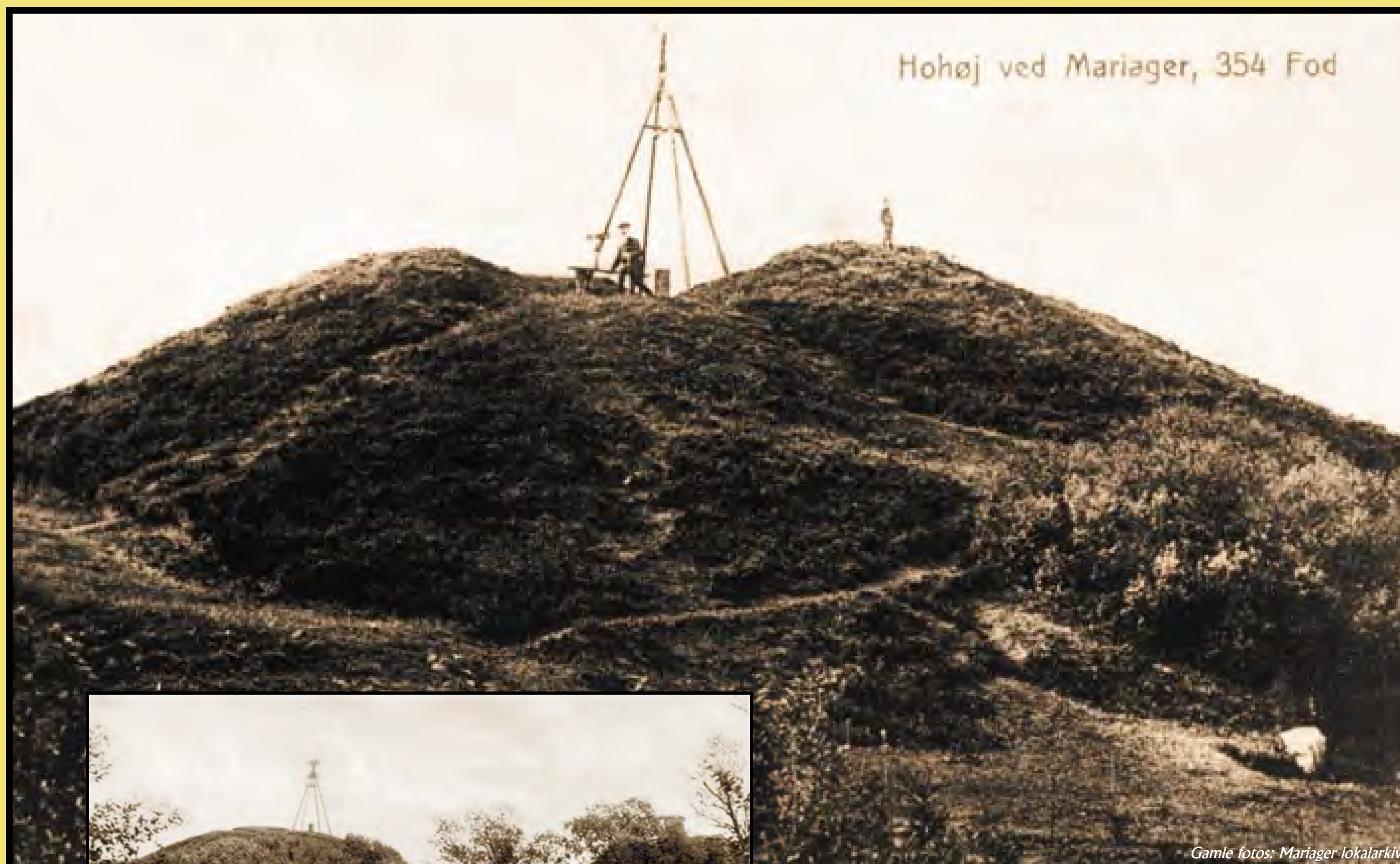
Hohøj - området i nyere tid

Foto: K. Kristiansen

Et vigtigt opmålingspunkt

Fra Hohøj 110 m over havet har der været vidt udsyn til alle sider. Især for ca 100 år siden, hvor landskabet var næsten træløst. Det har geodæterne udnyttet, da de for næsten 150 år siden foretog en nøjagtig opmåling af hele landet. Stenen på højens top markerer et præcist opmålingspunkt, hvorfra det var muligt at sigte til flere andre højtliggende punkter.

Gamle fotos: Mariager lokalarkiv

Ovenfor: Hohøj set fra øst ca 1900. Prøjsernes gamle rovgravning er stadig mere end tydelig. På højens top et sømærke.

Billedet til venstre: Hohøj før 1917, delvis tilgroet med bøgetræer. I højre side "Kurvekonens Hus", hvori denne udstilling nu befinder sig. Huset, som blev opført i 1857, omtales nu som "Det Røde Hus".

I mere end 3.000 år lå den store gravhøj uforstyrret på sin bakketop. Sagn om ondsindede "underjordiske" i højen beskyttede den længe mod forsøg på at trænge ind til de skatte, som den ifølge sagnene også rummer. Men det fik en ende i 1864, hvor prøjsiske tropper efter Danmarks nederlag besatte Jylland. Mens en deling af de fremmede soldater lå i Mariager, satte deres unge løjtnant dem i gang med at grave sig ind i Hohøjs østside, i håb om at gøre store arkæologiske fund. Heldigvis nåede de aldrig ind til højens midte og fandt derfor aldrig nogen grave. Men højen blev svært ødelagt og henlå sådan helt frem til en restaurering under 2. Verdenskrig.

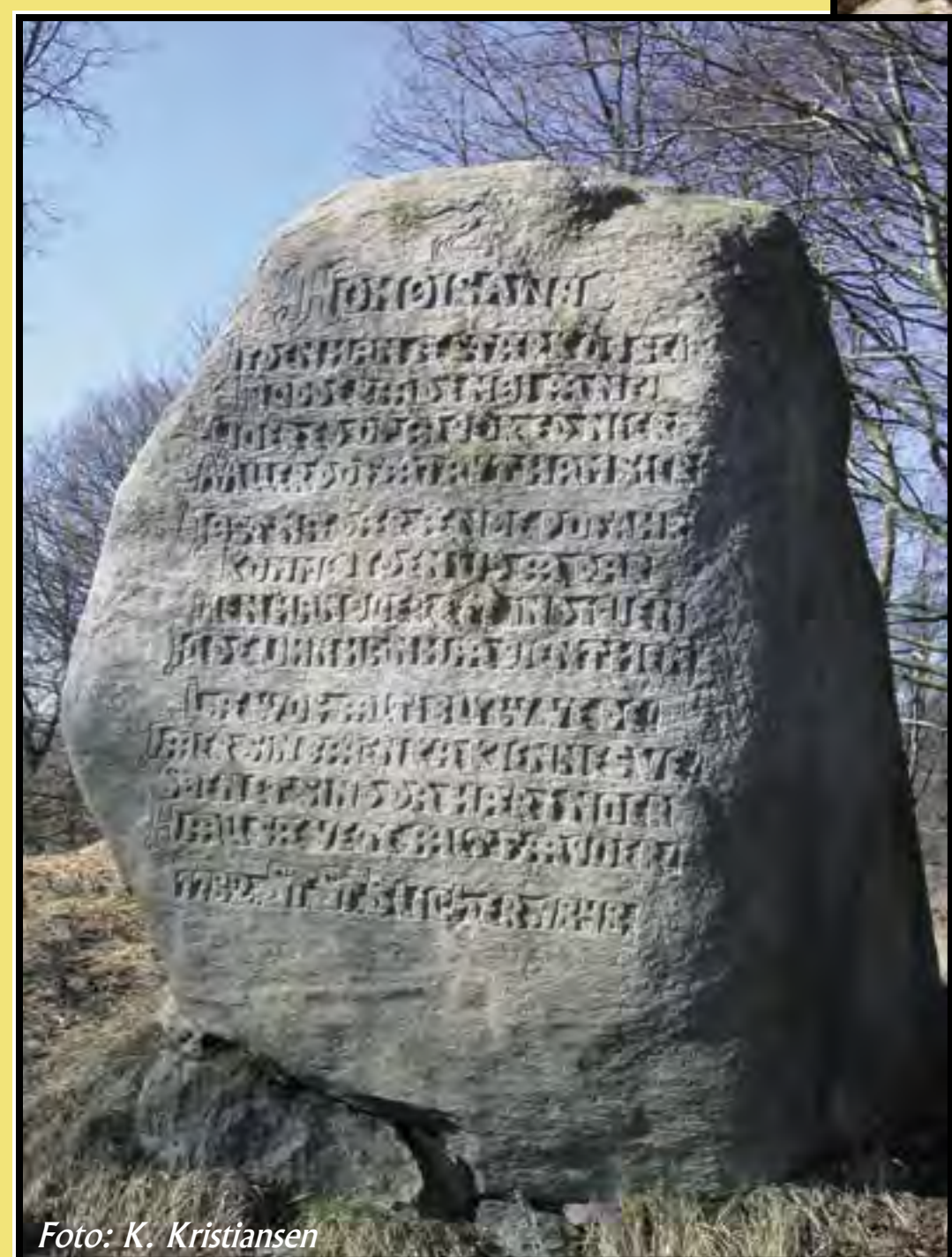

Foto: K. Kristiansen

Til minde om Blicher er der rejst en sten på en af de mindre gravhøje, "Lushøj". På stenen er teksten til hans "Hohøjsang" indhugget.

Steen Steensen Blichers kuldsejlede ide om folkemøder ved Hohøj blev først ført ud i livet længe efter hans død, nemlig i 1912. Her deltog mere end 4000 mennesker. I 1916 blev Blicher-mindestenen på Lushøj afsløret i overværelse af 6000 gæster. Digteren Jeppe Aakjær var blandt talerne. I de følgende to årtier var folkemøderne næsten årlige begivenheder. Efter krigen har det mest været grundlovsmøder, som har fundet sted omkring den store høj.

Hohøj under besættelsen

Prøjserne i 1864 var ikke de eneste tyskere som har interesseret sig for Hohøj. Under 2. Verdenskrig blev gravhøjen okkuperet og brugt af besættelsesmagten som observationspost mod allierede fly. Desuden gravede Værnemagten 22 camouflageskjul for deres køretøjer ind i siderne af vejen op mod Hohøj. Skjulene kan den dag i dag ses som firkantede fordybninger langs begge sider af skovvejen.

Hohøj og kunstnerne

Med sin størrelse og smukke beliggenhed har højen inspireret skrivende og bildende kunstnere gennem det sidste par århundreder. Mest kendt blandt dem er digterpræsten Steen Steensen Blicher, som i 1840'erne arbejdede på at arrangere store folkemøder på stedet, som han havde gjort det på Himmelbjerget. Det blev dog ikke til noget, men et minde herom består den dag i dag, nemlig hans "Hohøj-sang" – nu bedre kendt som "Jyden han er stærk og sej".

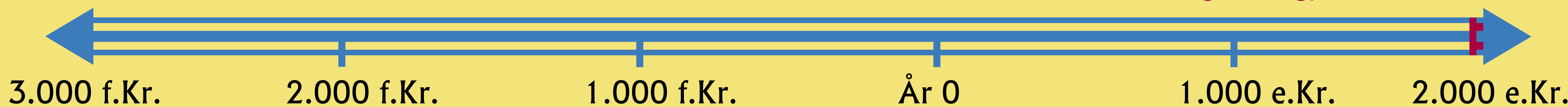
Nis Petersen blev i årene mellem de to verdenskrige en meget yndet forfatter. I sin debutbog fra 1926 har han et lille antal "Hohøjdigte" skrevet under et ophold i Mariager.

Huset hvori denne udstilling nu er, tilhørte nogle år i 1950'-erne foreningen af danske bladtegnere. Mange af den tids kendte navne har holdt ferie her og tegnet skitser fra Hohøjs omgivelser.

Foto: K. Kristiansen

Skattegravning, folkemøder mv.

Middelalderens spor

Foto: Jens Bech
En fem meter dyb hulvej i Alstrup Krat, måske brugt gennem årtusinder.

Kalkbrænding

Et lille krater i skovbunden, omgivet af en lav jordvold, er det eneste levn af kalkbrænding i Alstrup Krat (se planche 4). Om foråret blomstrer endnu den kalkkrævende blå anemone på ovnruiener, men ellers næsten ikke i denne skov.

Tegningen til højre viser, hvorledes kalkovnen kan have set ud, mens den var i funktion ved en af skovens dybe hulveje.

Tegning: Henrik Vester Jørgensen

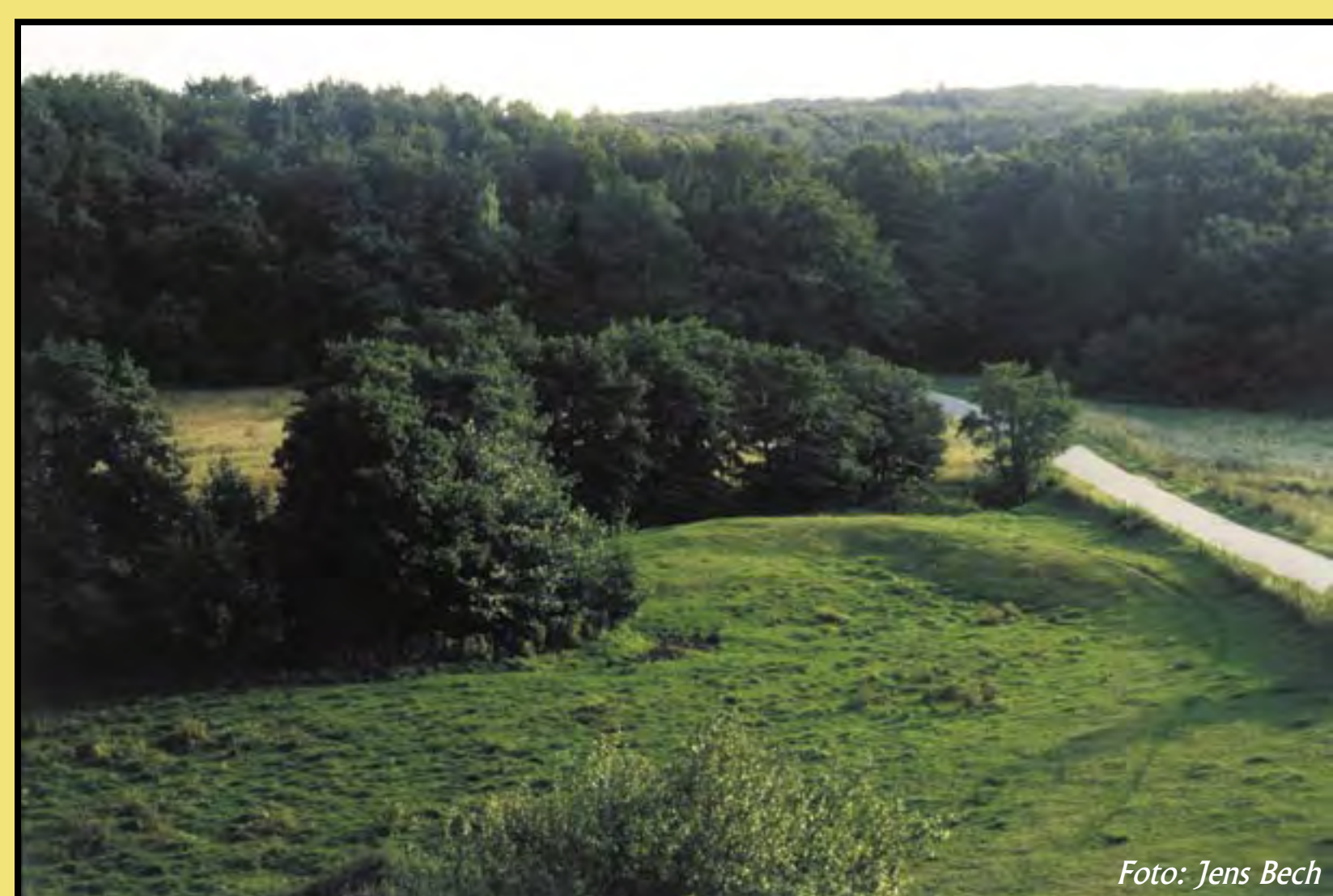

Foto: Jens Bech
Tomten af den gamle vandmølle ved Marenmøllebæk.

En anonym mølle

En kilometer herfra, der hvor nutidens vej mellem Alstrup og Hou passerer Marenmøllebækdalen, kan man se resterne af en vandmølle. Tværs over dalen spænder her en krum, græsklædt dæmning, endnu med synlige spor af et lille kværnhus yderst mod bæklobet. Møllen er næsten sikkert fra middelalderen, men kendes ikke fra skriftlige kilder. De mange hulveje i Alstrup Krat sigter også næsten alle mod dette mølle- og overgangssted, her hvor dalen er smallest.

Omkring år 1050 - ca tusind år efter at den sidste jernalderbonde forlod landsbyen ved Hohøj - indtrådte hvad vi i dag kalder for "middelalderen".

Danmark var blevet et rige. Landsbyer, kirker og klostre spredtes over landskabet - og skrivekunsten begyndte at producere dokumenter, som for eftertiden skulle blive en hovedkilde til vores viden om den tid.

Om Hohøj-området og Alstrup Krat er der dog ikke mange skriftlige kilder. Til gengæld er landskabet rigt på spor fra middelalderen. Dybe hulveje snor sig ned gennem Alstrup Krat (se planche 4). Her kan man også finde mange fordybninger efter nedgravede trækulmiler samt en kalkgrav med nærliggende ovn. Vandmøllesteder og en nedrevet kirke fra 1100-tallet i landsbyen Hou er andre synlige levn efter klostertidens omfattende aktiviteter på egnen.

Mariager Fjord-området i 1789. Fra Videnskabernes Selskabs kort - Danmarks første officielle kortværk. Landskabet er åbent og skovfattigt - med store heder, engarealer og mange vandmøller.

Middelalderen: ca 1.050 til reformationen 1.536 e.Kr.

Kulturhistorie omkring Mariager

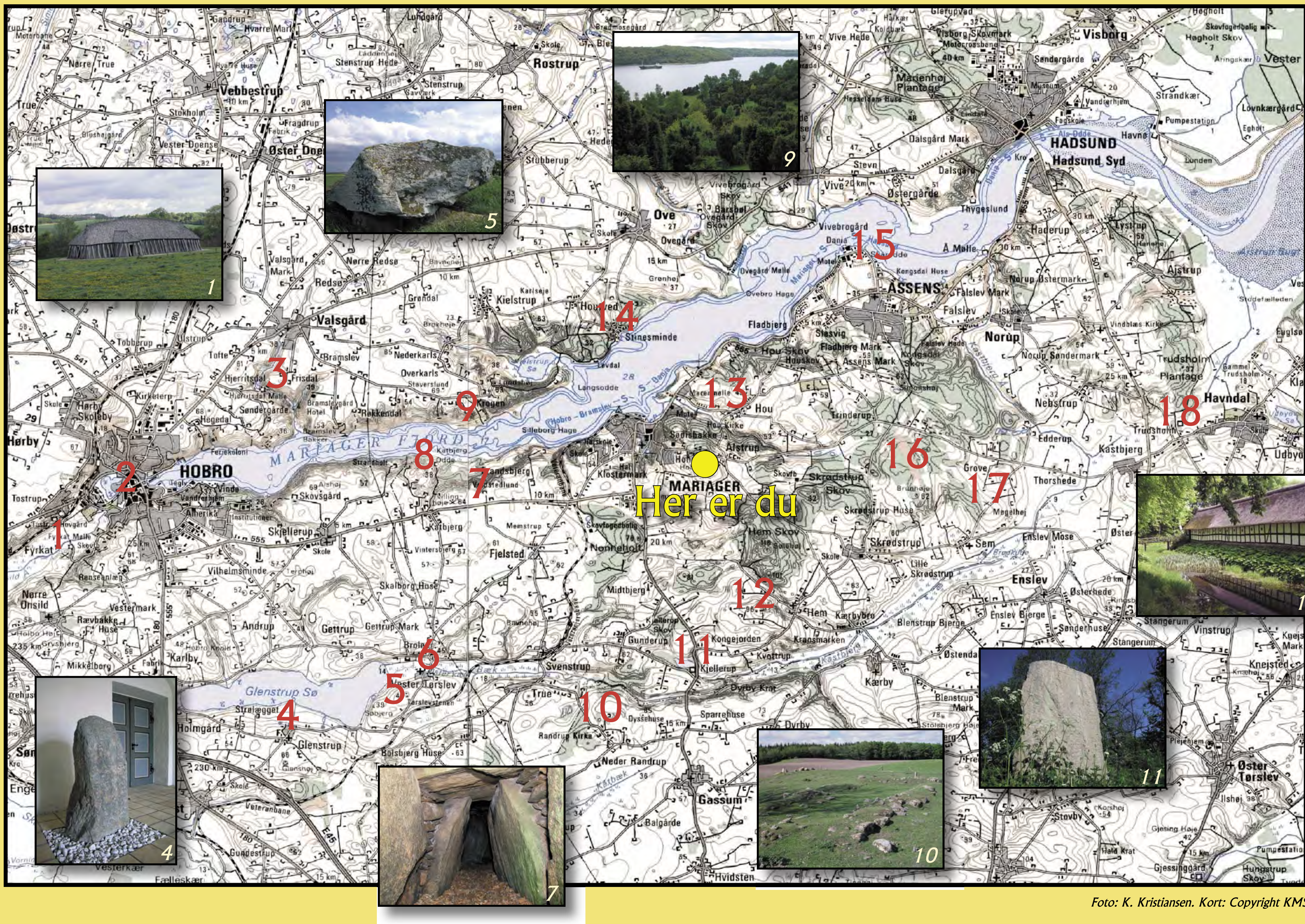

Foto: K. Kristiansen. Kort: Copyright KMS

1: Fyrkat Vikingeborg

En af de fire danske ringborge fra vikingetiden. Dateret til år 980. Rekonstrueret borghal og Fyrkat Vikingecenter med udstilling og rekonstrueret vikingegård. www.vikingecenterfyrkat.com

2: Runesten, Hobro bibliotek

Stor og velbevaret runesten. Nu opstillet i indgangen til biblioteket. Stod indtil 1627 ved Hobro kirkegård. Der findes en fuldstændig identisk svensk runesten fra Västergötland.

3: Hjertritsdal Vandmølle

Funktionsdygtig og meget velbevaret vandmølle med indvendigt overfaldshjul. Opført 1830, men har været møllested helt tilbage fra 1400-tallet.

4: Runesten, Glenstrup Kirke

Runesten i kirkens våbenhus med en hjortefigur på bagsiden. Tidligere opsat ved Handest ødekirke. Fra en lav høj ved Glenstrup kirke stammer endnu en runesten, som er på Nationalmuseet.

5: Tørslevstenen

Dæksten fra tidligere stendysse med mere end 100 indhuggede "skålgruber" (frugtbarhedstegn). Følg marksporet fra asfaltvejen sydøst for stenen.

6: Runesten, Vester Tørslev

Flot runesten i Vester Tørslev kirkes våbenhus med indhugget kors og runer: "Halla, søn af Linta, rejste denne sten efter sin broder Asulv".

7: Voldstedlund langdyse

En af Danmarks flotteste langdysser fra bondestenalderen med to intakte gravkamre og imponerende store randsten. Husk lommelygte til besøget i gravkamrene.

8: Katbjerg Odde

Fredet område med flot natur og gravhøje. Spor efter køkkenmøddinger fra ældre stenalder, som kendes fra flere steder langs fjorden. Offentlig natursti og infofolder fra Århus Amt.

9: Bramslev Bakker

Flot udsigtspunkt over fjorden med et enestående overdrevslandskab. Offentlig sti og parkeringsplads. Talrige bronzealdergravhøje på markerne langs fjordskrænten.

10: Randrup ødekirke

Kirketomt fra 1200-tallet. En af 36 nedrevne middelalderkirker syd for Mariager Fjord. Fundamentsresterne er stadig omsluttet af et lavt dige.

11: Svenstrup runesten

Flot runesten fra 900-tallet i indkørslen til Kjellerupgård ved Kjellerup Sø. Har tidligere stået ved en nærliggende, nu nedrevet kirke.

12: Hem stenkiste

Udgravet og rekonstrueret stenkistegrav fra ældre romersk jernalder (0-200 e.Kr.) Omgives af et flot landskab.

13: Hou ødekirke

Fredet middelalder kirketomt fra 1100-tallet med tilhørende kirkegård. Nedlagt omkring 1592. Kirketomten blev udgravet i 1923.

14: Stinesminde

Idyllisk fiskerleje og tidligere med omfattende teglværksdrift i kraft af de store lerforekomster i skrænterne. Teglen blev udskibet via Mariager.

15: Dania cementfabrik

En af tre lokale cementfabrikker grundlagt 1887 og drevet indtil 1984. Fint tidligt kultur- og industrimiljø med stor tilhørende kalkgrav, hvor områdets kalkgrund kan studeres. Omkring værket bl.a. fine, klassiske arbejderhuse og anden bebyggelse. Arbejdende værksted.

16: Sem Hede

En lille rest af den oprindelig dominerende hede i området. På heden en enkelt gravhøj og spor fra jernaldermarker.

17: Møgelhøje

To af oprindelig tre gravhøje fra yngre stenalder og bronzealder omkring 1.800 f.Kr. Fra højene en flot udsigt over omliggende agerland.

18: Trudsholm

Trudsholm hovedgård og dets forgænger voldstedet "Gammel Trudsholm" fra 1200-tallet i engen nordøst for hovedgården.

Se mere om fortiden og fortidsminderne på www.fortidsmindeguiden.dk

Nordsøstien

Landene omkring Nordsøen har en lang og spændende fælles historie. Allerede i stenalderen var der forbindelser på kryds og tværs over Nordsøen. Senere drog danske og norske vikinger til England og anlagde nye byer der. Mange engelske navne vidner stadig om den trafik. I middelalderen gik påvirkningen også den anden vej, hvad man kan se i flere af vore kirker.

I begyndelsen af 1800-tallet tog englænderne over Nordsøen efter den danske flåde. Skanserne ved Udbyhøj stammer fra denne tid.

De sidste 200 år har været præget af handel og turisme mellem Nordsølandene.

Sverige, Norge, Skotland, England, Holland, Tyskland og Danmark har igangsat et projekt, "Nortrail" eller "Nordsøstien", der skal gøre den fælles Nordsø-kultur synlig og tilgængelig gennem et netværk af vandrestier i kystområderne.

Fjellerup.

Foto: Poul Henning Jensen

Nordsøstien i Århus Amt

Århus Amt bidrager med en vandrerute langs Djurslands nordkyst og videre op til Hadsund, hvor norddyderne tager over og fortsætter ruten. Den kommer til at gå langs stranden eller på veje og stier nær kysten.

På Nordsøstien vil man kunne opleve middelalderkirkernes fantastiske kalkmalerier, de smukke herregårde og hyggelige fiskerlejer langs kysten.

Det er selvsagt en naturoplevelse at gå på Nordsøstien, men det er først og fremmest en vandring i kystens kulturhistorie.

ÅRHUS AMT

Nordsøstien langs Norddjurslands åbne Kattegatkyst.

Foto: Poul Henning Jensen

Læs mere om projektet og Nordsøstien på www.nave.no og www.aaa.dk

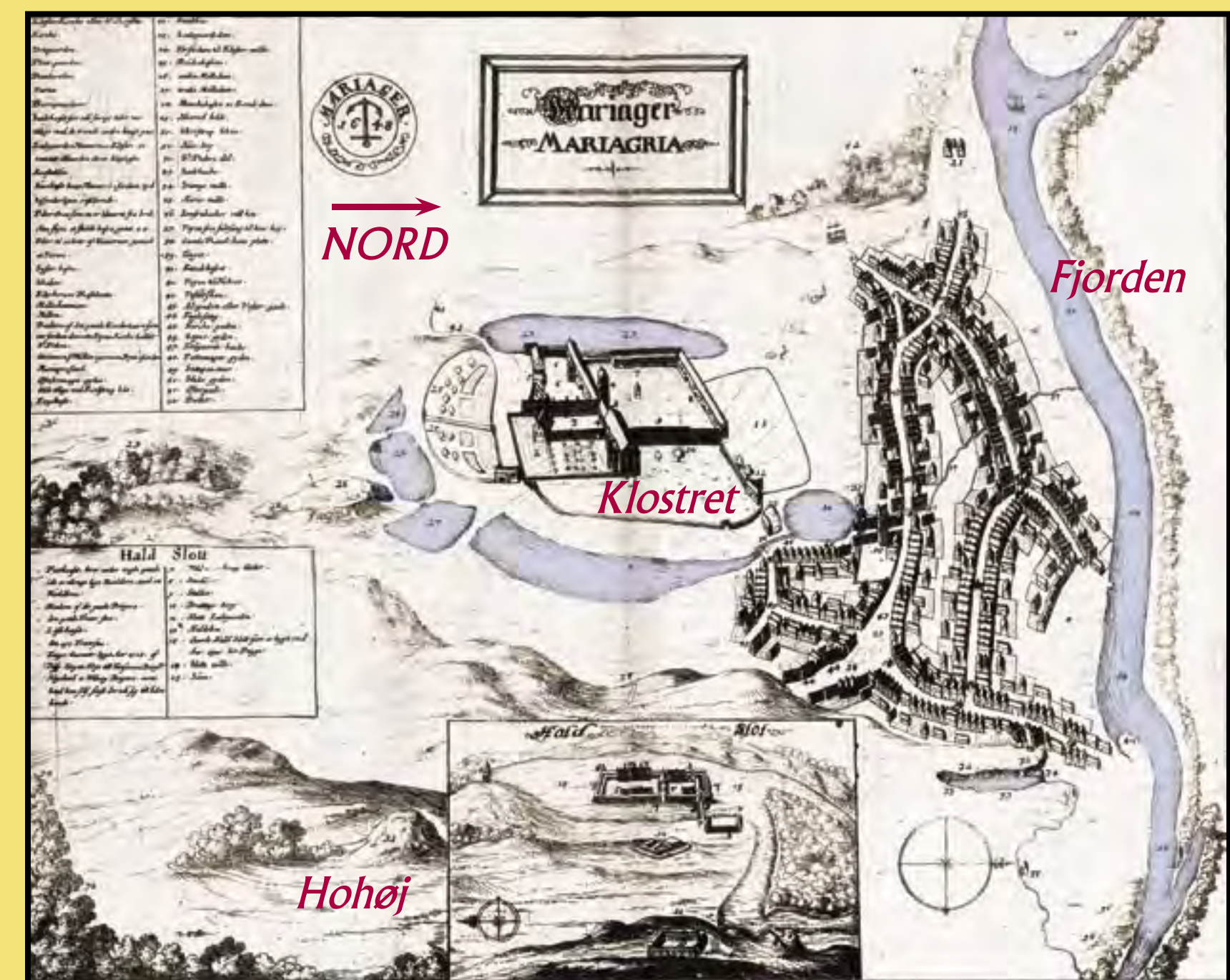
På opdagelse i Mariager by

Byen Mariager – ”Marias Ager” – kan føres tilbage til grundlæggelsen af Birgittinerklosteret omkring 1446. Før dette var her blot et lille fiskerleje og færgested over fjorden.

Klostertiden var Mariagers storhedstid, men efter reformationen 1536 vendte udviklingen. Da byen i 1592 fik sine købstadsrettigheder, husede byen kun ca 500 indbyggere. Nu bor her omkring 2.400 mennesker.

Tilknytningen til fjorden har altid præget byen. Det uspolerede købstadsmiljø med mange velbevarede huse og brostensbelagte gader hører til de fineste i Nordjylland. I folkemunde kaldes Mariager nu ikke uden grund for ”Rosernes by”.

Kobberstik af Mariager omkring 1675 udført af P. H. Resen til brug for det første danske atlas: ”Atlas Danicus”. Selvom fjorden er smal, er den dog stærkt fortegnet. Indsat Hald Slot ved Viborg. Bykernens vejssystem genfindes stadig med mange velbevarede bygninger. Den stiliserede gengivelse af Højhøj er den ældste vi kender.

Foto: Mogens Dous

Veteranjernbanen

Mariager - Handest veteranjernbane byder på en flot tur gennem områdets natur. Kører kun i sommerperioden.

Foto: Saltcenteret

Danmarks Saltcenter

Oplevelsescenter omkring saltets dannelse, historie og udnyttelse gennem tiden. Rummer et 37 grader varmt saltbad.

Foto: K. Kristiansen

Bugges Gård

Tidligere købmandsgård opført 1735. Den smukke dør siges at stamme fra en kirke i omegnen.

Foto: K. Kristiansen

Torvet

Mariagers idylliske, brostensbelagte centrum med det gamle rådhus fra 1822, som nu huser Mariager Turistbureau.

Foto: Jens Bech

Postgården

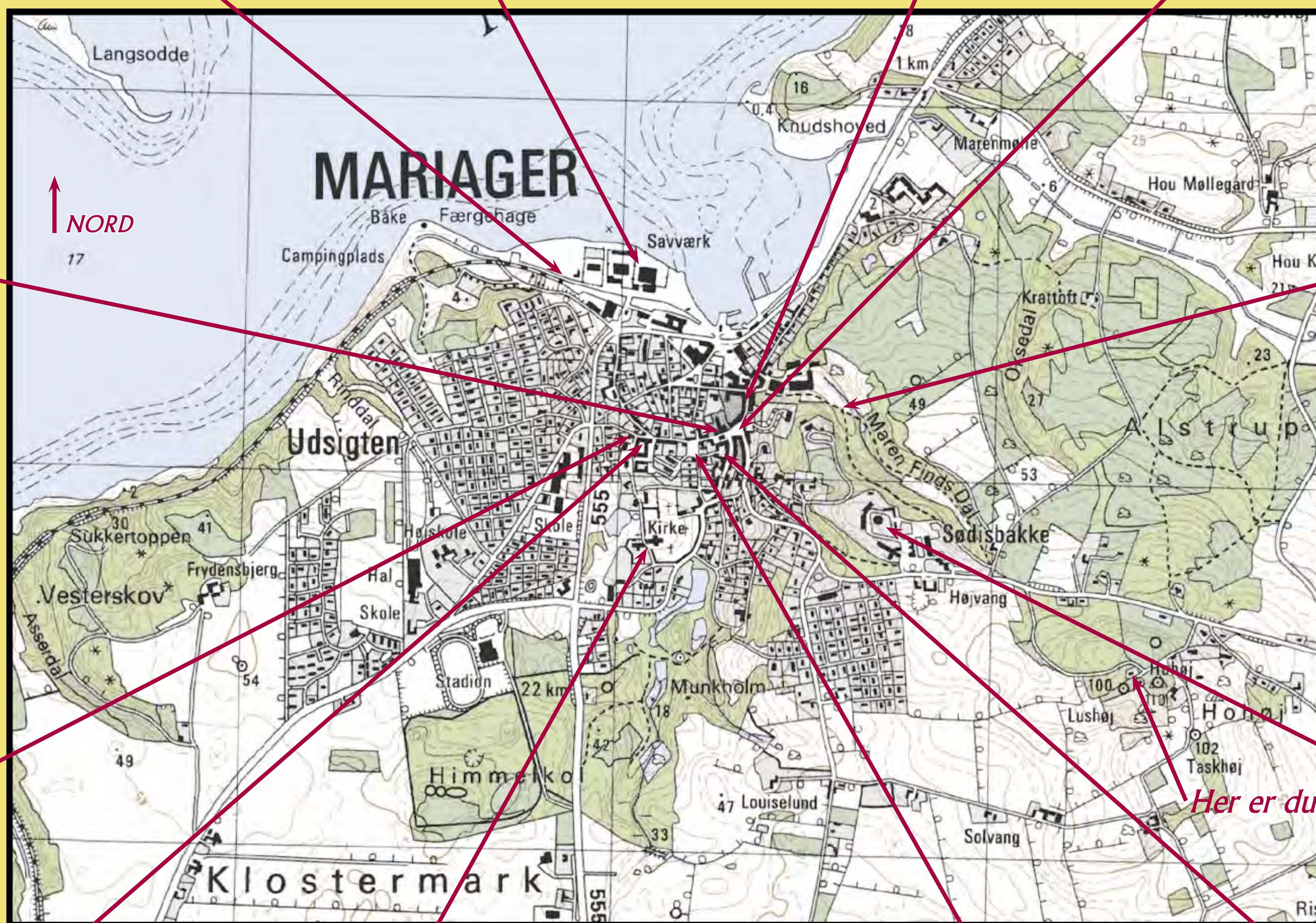
Meget smuk 1700-tals bygning. Tidligere sognegård, men siden 1850'erne hotel og gæstgiveri. Restaureret 1983.

Foto: K. Kristiansen

Bomhuset

Handel på byens marked var tidligere belagt med afgift. Ved Bomhuset betalte man. I 1779 var der syv sådanne bomsteder.

Kort: Copyright KMS

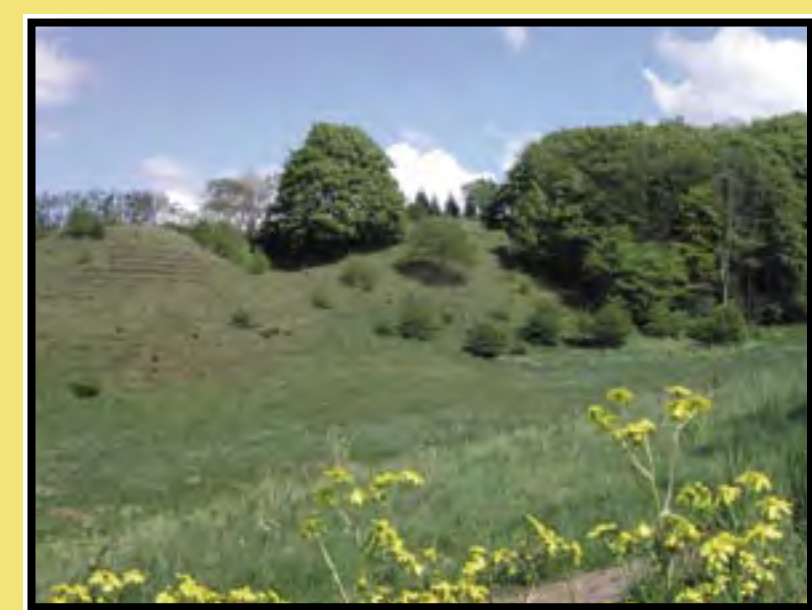

Foto: K. Kristiansen

Maren Finds Dal

Dalen er en af de mange smeltevandskløfter som blev dannet under sidste istid. En offentlig gangsti forbinder byen med Sødisebakke og Højhøj-området.

Foto: K. Kristiansen

Sødisebakke Museum

Museum for Sødisebakke døgninstitution for psykisk handicappede. Livet på institutionen fra 1940 og til i dag. Flot håndværk og husflid. På arealet ligger også en fin stenliste fra bondestenalderen.

Foto: K. Kristiansen

Bryggergården

Smuk, nyrestaureret bygning fra 1876. Oprindeligt en købmandsgård fra 1636 opført i bindingsværk og med store jordtilliggende.

Foto: K. Kristiansen

Mariager Klosterkirke

Grundlagt af Birgittinerordenen i 1446. Kraftigt ombygget til nuværende korskirke i 1788-89. Model og bog om kirken findes på Mariager Museum. Se også www.mariagerkirke.dk

Foto: K. Kristiansen

Egepladsen

Den første sognekirke i Mariager - før klosterkirken - blev opført omkring år 1100. Grundplanen af ”Sct. Pederskirken” er afmærket på Egepladsen med brosten.

Foto: K. Kristiansen

Mariager Museum

Mariagers smukkeste 1700-tals bygning. Tidligere købmandsgård. Tilhørende have med lægeurter etc. fra klostret.

Få flere oplysninger på Mariager Turistbureau eller www.visitmariager.dk

En jernalderdrengs år

For 2.077 år siden boede en 11-årig dreng i landsbyen ved Hohøj. Vi kender ikke hans navn, men lad os antage at han hed Ilgartu. Når han blev voksen skulle han selvfølgelig være bonde lige som sin far. Det samme skulle hans tre brødre. De to lidt ældre søstre var allerede lovet væk til unge mænd i landsbyen. Seks andre søskende var døde som små.

Det havde været en lang og kold vinter. Regnen havde skyllet ned og isnende vinde pebet ind gennem de mange sprækker i huset, hvor familien var rykket sammen omkring ildstedet. Ilgartus mor og søstre havde brugt vinteren til at lave nye lerpotter og gryder. Selv havde han og brødrene hjulpet deres far med at tilhugge en ny ard til at pløje markerne med, og snitte skafter til kornsegle og river.

Nu var det forsommer, og Hohøjbakkens sider stod lysegrønne med brune pletter af lyng. Markerne var for længst tilsået og byggen spiret frem. Imens havde familien travlt med at slå hø på engene omkring bækken i dalen. Når græsset var stakket og tørret blev det læsset på oksekærren, kørt ad den stejle vej op til gården og gemt af vejen i det lille lohus.

Efter at høet var bjærget kunne kreaturerne slippes ud på græsengene. Det var Ilgartus pligt hver morgen at lede familiens kreaturer og geder fra stalden ned ad drivvejen til samling med landsbyens andre dyr i den store fold på bakkens nordskråning. Her overtog byhyrden dem og førte dem videre ned gennem en stejl kløft til bækdalen, hvor de gik dagen igennem. Sent om eftermiddagen hentede Ilgartu igen familiens dyr i folden og drev dem hjem til gården.

Årets vigtigste arbejde kom i den måned, som vi i dag kalder august. Da skulle kornet høstes og køres hjem til tærskning. Halmen blev gemt i samme lohus som høet, kornet i store forråds krukker. Sidste år havde høsten været god, og Ilgartu tænkte at det var fordi landsbyens ofre til guderne var blevet vel modtaget.

Så snart kornet var i hus, skulle Ilgartu hjælpe sin far med at fylde vognlæs på vognlæs fra gårdspladsens mødding, køre gødningen ned på markerne og sprede den jævnt ud over det hele. Derefter gav hans far sig til at pløje den ned ved at køre på kryds og tværs med arden på hver mark. Så var jorden forberedt til næste forårs såtid.

Den store høvding

En dag først på foråret for måske 3.407 år siden døde høvdingen over de mange bronzealderbygder langs med den smalle fjord. Han nåede den imponerende alder af 49 år.

Høvdingen – vi kan jo tænke os at han hed Harwath – havde haft stor magt. Hos ham samledes de lokale tråde i det vældige netværk af vareudveksling, som sikrede bygdefolkene råmaterialer fra så fjerne egne som Mellem- og Sydeuropa. Herfra kom metallerne tin og kobber, som bygdernes dygtige håndværkere kunne smelte sammen til bronze og videreforarbejde til dagligdagens redskaber. I bytte for metallet leverede høvdingens undersåtter måske pelsværk, kød, fisk og rav.

Harwath havde været en god høvding, der fik bygdernes velstand til at blomstre. Derfor besluttede hans efterfølger, at han skulle gravsættes i en høj, der overgik alle andre. Det ville få efterkommerne til at mindes ham i mange generationer.

Som hans sidste hvilested valgte de den store bakke syd for fjorden, det højeste punkt i mange dagsrejsers omkreds. Her var han så tæt som muligt på den hellige sol, og herfra kunne hans ånd skue ud over græsgangene, hvor hyrder fulgte flokkene af kvæg og får, og ned over fjorden hvis vande havde båret handelsskibene til og fra bygderne.

På bakketoppen lagde solpræsterne høvdingens lig i en stammekiste af frisk eg. Med sig fik han sit bronzesværd med guldprydet fæste, sine smykker, og mad og drikke til den sidste rejse. Rundt om kisten havde præsterne markeret en stor cirkel i lyngen. Det skulle være grænsen for den mægtige høj, som Harwaths undersåtter nu skulle rejse over ham.

Så snart ceremonierne var til ende, begyndte højbyggeriet. Flere hundrede var i arbejde. Nogen skar lange strimler af græs- og lyngtørv på de omliggende græsgange. Andre kørte med oksekærrer tørven op til gravstedet, hvor den ældste solpræst myndigt styrede højbyggeriet. Atter andre slæbte store og små sten i titusindvis op på bakken, for rundt om Harwaths høj skulle bygges et stenanlæg, som ingen havde set magen til.

De arbejdede næsten et år, før Harwaths høj stod færdig – en ærefrygtindgydende brun og grøn kuppel på den nøgne bakketop. Rundt omkring den var lyngbakkerne brudt af næsten endeløse nøgne jordflader, hvor græstørven var skrællet af. Det varede flere år, før der igen kunne græsse køer og får i området. Men for bygdefolkene var det kun et rimeligt offer at bringe til ære for en leder som Harwath.

Kalkbrænderen fra Mariager

For 500 år siden levede en 40-årig mand i Mariager – vi kan jo sige at han hed Kræsten. Han boede med sin kone og ni børn i et lille hus i gaden Fuglsang højt over resten af byen.

Kræstens levevej var at bryde og brænde kalk fra undergrunden langs med fjorden. Ikke så langt øst for byen havde han og hans to hjælpere gravet og hugget en hel minegang dybt ind i en skrænt. Den rå kalk, som de møjsommeligt slæbte ud herfra, brændte de i en jordovn i nærheden. Så kunne den sælges og bruges til at hvidte vægge med og til at blande mørtel af, når nogen skulle bygge mure af teglsten. Der var mange kalkbrydere som Kræsten i Mariager på den tid.

En morgen fandt Kræsten sin minegang helt sammenstyrtet og ubrugelig. Afstivningen havde ikke været god nok. Nu havde han ingen steder at bryde kalk, og ingen levevej. Fortvivlet søgte han hjælp hos Birgittinerklosterets milde brødre og søstre. Han ofrede mange voksllys og lovede klosteret en del af sin fortjeneste, hvis de kunne hjælpe ham i gang igen.

Birgittinerne tilbød ham, at han i en skov tilhørende klosteret kunne åbne et nyt kalkbrud, hvis han ville sælge den færdige kalk til dem for en rimelig pris. Det gik Kræsten ind på.

I Alstrup Krat gik han og hans hjælpere så i gang med at grave sig ned i en bakkeknold tæt på en gammel hulvej. Under et tyndt lag muld fandt de god kalk, som de brændte i en nybygget jordovn tæt på vejen. Skoven leverede brændslet. Mange oksekærrer fulde af kalk kørte ad de gamle jordveje derfra til klosteret, som altid havde byggearbejder i gang. Noget af Kræstens kalk solgte klosteret desuden videre til bygmestre andre steder i landet.

Takket være klosteret i Mariager havde Kræsten og hans folk fået deres levevej tilbage.

Måske er det Kræstens kalkgrav og kalkovn, som endnu i dag kan ses nede i Alstrup Krat?

Sagn og fortællinger om Hohøj

Til næsten alle store gravhøje knyttes sagn og folkefortællinger. Hohøj er ingen undtagelse.

Det siges, at sagnkongen Kong Ho eller Hagen ligger gravlagt i Hohøj med fuld rustning, til hest siddende i en guldsaddel og med en sabel af guld.

I Hohøj bor også en bjergmand, som har brødre i den nærliggende Kraghøj og Broddenhøj. Bjergmanden er meget rig, og flere mennesker har hørt kistelåg smække i højen.

Engang lånte han en stor kedel af Broddenhøj-broderen for at koge en påtrængende kræmmer fra Siem.

Senere hørte en karl som lå og sov på højen en stemme fra højens indre: "Vandet er varmt og kniven er slebet, og grisen skal stikkes, som på Hohøj ligger". Så han fik travlt med at komme væk.

Bjergmanden er højens vogter, og den som forgriber sig på rigdommene går det ilde. Flere har gennem tiden forsøgt sig, men uden held. Galt gik det også under de prøjsiske soldaters forsøg i 1864, hvor det siges, at man opgav skattejagten, da en soldat faldt ned i udgravningshullet og brækkede ryggen.

